

Brandons, torxes, llibres, banderes, entremesos i altres arreus (la creació del càrrec de pintor de la ciutat a Barcelona i a Tortosa i les seves funcions)

Jacobo Vidal Franquet

Correo electr3nico: jacobovidal@hotmail.com

Mesa: Rememorar *artefacta*, atifells, *atuendos*.

I. El 20 de maig de 1436 els representants de Brussel·les van decidir que no nomenarien cap pintor de la ciutat després de la mort de Roger van der Weyden, que ja exercia aquesta funció. Els estudis sobre el mestre, centrats en la confecció del seu catàleg, en el seu estil pictòric i en l'enorme influència que la seva obra va exercir tot al llarg del segle XV i tot a l'ample d'Europa, no analitzen extensament quines eren les obligacions derivades del càrrec. Tanmateix, i malgrat que després va ocupar-lo Vrancke van der Stockt, sembla clar que es tractava d'un mecanisme segons el qual la ciutat s'assegurava la presència d'un mestre important que podia ser útil a l'hora de fer grans decoracions representatives (els "Exemples de Justícia" de la Casa de la Ciutat) o retrats oficials (els documents defineixen el càrrec d'aquesta manera: "Portrater der stad va Brussel") i que, a més, prestigiava la universitat. No en va, vuit generacions de viatgers van restar impressionats pels "Exemples" de van der Weyden, els quals –com recordava Panofsky– tenen el seu parangó –i precedent– en diversos programes cívics del *trecento* italià.

De fet, no calia marxar tan lluny per trobar el cas dels representants d'una ciutat que, assegurant-se l'establiment d'un taller de pintura destacat pensaven que s'estaven assegurant, alhora, la bona imatge de la universitat. I és que, per exemple, el Consell de València, el 14 de novembre de 1374, va donar poders als jurats per tal que intentessin aconseguir que Llorenç Saragossà (considerat per Pere el Cerimoniós el millor pintor de Barcelona) s'establís definitivament a la ciutat del Túria, a causa "que açò era expedient e profitós a la cosa pública [e] fama d'aquesta ciutat". Saragossà, finalment, va veure amb bons ulls les gestions dels jurats valencians i amb la seva instal·lació a València comença la important seqüència dels tallers de pintura gòtica del regne.

Però el fet és que Llorenç Saragossà, tot i que va establir-se a la ciutat del Túria com a conseqüència de la voluntat i la política del Consell, mai va ocupar un càrrec oficial de pintor de la ciutat. I, a més, podem apropar-nos més directament als centres urbans que són el centre d'interès d'aquest estudi mitjançant la figura del tapisser Joan Falsison, oriünd d'Arràs. El mestre va establir-se a Barcelona el 1441, poc després que ho fessin els germans Tomàs i Jacquet de la Lebra, del mateix ofici, i el 1444 va desplaçar la seva activitat fins a Tortosa, on va esdevenir un oficial assalariat del municipi. L'interès perquè arrelés a la ciutat de l'Ebre era tan gran que li va ser pagada la mudança, li va ser facilitat un habitatge, li van ser assignades 11 lliures anuals de salari i, a més, cobrava a banda bona part dels adobs que realitzava de tapissos preexistents i la fabricació dels tapissos nous que teixia per al Consell. Els documents coneguts sobre l'intent d'ampliació del seu taller (1450) i sobre el seu segon matrimoni (1451) expliquen clarament els motius d'aquesta situació: "mestre Johan ha feyt de bells draps de ras en la ciutat, dels quals la ciutat se ennobleix, e reporta honor".

II. Però a banda d'aquestes necessitats de fama, noblesa, honor i prestigi –necessitats que, d'altra banda, no exclouen la utilitat i la representativitat– les ciutats medievals també van necessitar tenir al seu servei professionals encarregats de realitzar una sèrie de treballs artístics relacionats amb processons cíviques, representacions parateatral, creació i decoració de túmuls funeraris, ciris, draps d'altar o d'adzembles, penons, gonfanons, llibres de comptes, ballestes per a les milícies urbanes, etc.

Aquests treballs, de fet, també estan relacionats amb les necessitats representatives de les universitats, i malgrat que és cert que no són comparables, des del punt de vista de la seva rellevància estètica, a la producció de retaules o a la il·luminació de manuscrits de luxe, ens cal dir que a l'Edat Mitjana no eren considerats secundaris (ni des de l'òptica professional ni des de la social). En aquest sentit, hem de recordar que a banda de pintors que avui considerem de segona línia, els quals es van especialitzar laboralment en la realització d'aquesta mena de tasques, també les van dur a terme pintors de retaules que avui considerem de primera línia. És el cas, per exemple, de Lluís Borrassà, membre d'una família relacionada amb l'adob i decoració de tota mena d'objectes per a la Seu de Girona i ell mateix documentat realitzant entremesos per a la processó de Corpus.

Com aquelles, aquestes "petites" necessitats representatives i utilitàries comportaren la creació de càrrecs oficials en algunes ciutats. I, així, contràriament a allò que succeí a Brussel·les, on el naixement del càrrec de pintor de la ciutat està relacionat amb la figura de Roger van der Weyden, o amb allò que succeí a València, on els jurats volgueren assegurar l'establiment d'un important taller de retaules mitjançant una sèrie de tractes

amb Llorenç Saragossà, a Barcelona (és evident que en aquest cas la potència dels tallers de la ciutat feia absolutament innecessària aquesta mena de política) i a Tortosa la creació d'aquesta figura està relacionada amb la voluntat de tenir al servei de la universitat pintors d'objectes.

III. En aquest context, l'objectiu del nostre estudi és documentar la creació del càrrec de pintor de la ciutat a Barcelona i a Tortosa. A Barcelona va tenir lloc el 1392, a causa de la necessitat de conservar en bones condicions els entremesos de Corpus que s'acabaven de fabricar, i el primer professional a exercir l'ofici va ser el conegut Berenguer Llopart, pintor i frener, que havia estat el responsable de la pintura d'aquests arreus. Després van exercir-lo Ponç Colomer, Pere d'Euna, Tomàs Alemany i, sobretot, el conegut Jaume Vergós I.

A Tortosa, de fet, la creació del càrrec, esdevinguda el 1394, no està directament relacionada amb aquestes necessitats, sinó que va ser conseqüència de l'activitat benèfica del municipi, ja que es considerava que el primer pintor que va exercir l'ofici, Pere Cardona, era un *hom menesteròs* i se'l contractava *per ço que començàs de haver hun poch de cabal e que aturàs en la terra*. La figura de pintor de la ciutat va desaparèixer el 1404, però en ser recuperada quaranta anys després, en aquest cas de la mà del pintor barceloní Jaume Farell, s'especifica que l'obligació del pintor era *tenir los entrameses en condret per a les festes de Corpore Christi* i se cita, a més, una tasca que restava implícita en la pràctica extraoficial de gairebé setanta anys: *ffer tots los senyals en los brandons, e antorxes e llibres de la ciutat*.